

Het Van Stolkpark

DOOR ANNEKE LANDHEER-ROELANTS*)

Een bonte verzameling villa's – waarvan het merendeel gebouwd is in het laatste kwart van de negentiende eeuw – karakteristiek gelegen in een parkachtige omgeving met veel en hoog groen langs slingerende lanen – dat is de eerste indruk van het aan de rand van Scheveningen gelegen Van Stolkpark.

Het Van Stolkpark vormt, samen met de Scheveningse Bosjes, wijk 6 van de gemeentelijke wijkindeling van 's-Gravenhage. De omgrenzing is als volgt: Scheveningseweg, Kanaalweg, Duinweg, Haringkade, Koninginnegracht, Algemene Begraafplaats, Kerkhoflaan, Ary van der Spuyweg.

VOORGESCHIEDENIS

Van de bovengenoemde wegen is de Scheveningseweg verreweg de oudste. De Scheveningseweg van nu is de voortzetting van de op initiatief van Constantijn Huygens tussen 1663 en 1665 aangelegde 'zeestraat'.

Toen Thomas van Stolk, de stichter van het Van Stolkpark, zich in 1860 in Den Haag vestigde, was het huidige park nog een kaal, nauwelijks begroeid duinterrein. Er was ook nauwelijks sprake van 'eene aangename wandeling', zoals Johan Gram die in 1894 beschreef. Bij de Gemeente 's-Gravenhage regende het klachten over de kale toestand.

Het gemeenteraadslid Jhr H. C. A. VerHuell – die de bijnaam 'de stille wethouder van het groen' verwierf – pakte die situatie aan: aan de zandafgraving werd een eind gemaakt en hij liet een plantagemeester aanstellen onder wiens leiding het duinterrein rond een waterpartij beplant werd. Ter nagedachtenis van VerHuell werd in 1881 de VerHuell-bank onthuld.

De in 1826 in Rotterdam geboren Thomas van Stolk was aanvankelijk koopman en vice-consul van Portugal in zijn geboorteplaats. Hij studeerde rechten in Leiden, waar hij in 1859 promoveerde. In 1860 volgde zijn vestiging als advocaat en kandidaat-notaris in Den Haag, aanvankelijk aan de Stationsweg, later aan de Anna Paulownastraat. Van Stolk was niet de enige Rotterdammer

Vervolg van pagina 111

decentralisatie van de monumentenzorg waarvan sprake was – waarbij de gemeenten vrijwel alle taken en bevoegdheden kregen toebedeeld – heeft weten om te buigen naar een opzet met meer realistische uitgangspunten.

Het aanhaken bij de huidige praktische situatie, waardoor die gemeenten die al in hoge mate een zelfstandig beleid voerden, dat nu gericht kunnen voortzetten, terwijl die gemeenten die daar (nog) niet toe in staat zijn en daar de capaciteit voor ontberen door het Rijk begeleid blijven, achten wij een goede zaak.

Voorts dient het Rijk ten aanzien van die onderdelen van de monumentenzorg waarbij coördinatie en bundeling van kennis en taken noodzakelijk zijn, een spilpositie te behouden.

J.B.-R.

die de gezonde lucht van Den Haag verkoos boven de vochtige Rotterdamse. Tal van stadsgenoten hadden zich in Den Haag gevestigd, van wie een aantal aan de Scheveningseweg. De verbinding van Scheveningen naar Rotterdam mag goed genoemd worden, niet het minst door de aanleg van de tramlijn naar Scheveningen in 1864.

Bij bezoeken aan familie en kennissen op de Scheveningseweg zal Van Stolk op het idee gekomen zijn aan de noordkant van die weg een villapark te stichten. De enige bebouwing ter plaatse was het voormalige jachthuis van Koning Willem I, Klein Zorgvliet, sinds 1877 bekend als Hôtel de la Promenade, en enige zomerhuizen.

'HET PARK VAN DEN HEER VAN STOLK'

Van Stolk begon met het aankopen van stukken duinterrein, die hij liet beplanten met o.a. jonge iepen- en beukebomen. Door grondruil met de gemeente verwierf hij een aaneengesloten terrein. Een ontwerp voor een villapark liet hij vervaardigen door de bekende landschapsarchitect J. D. Zocher Jr uit Haarlem. In 1874 verleende de gemeente vergunning voor het stichten van het park.

Het eerste huis, Villa Preciosa, werd in 1875 gebouwd, gevolgd door andere huizen langs de eerste parkweg, zoals Eletta (rond 1877, voor Mr Johan Pieter Vaillant, wethouder van Den Haag, Van Stolkweg no. 3), Duna (tussen 1876 en 1879, door rijksbouwmeester Rose voor zijn dochter mevrouw Molewater, no. 19), Johanna (no. 18, in 1881 voor kunstschilder Blommers) en Duinoord (no. 6, gebouwd voor Edward van Hoboken). In 1881 was Van Stolk verhuisd naar een nieuw huis aan de Kanaalweg, vanwaaruit hij de bouw van een eigen villa kon begeleiden. Helaas, vlak voor de voltooiing van Villa Mignon (Van Stolkweg 26) stierf hij, op 13 februari 1882.

Kort daarop besloot de gemeenteraad 'den eersten parkweg in het park van den Heer Van Stolk' de naam Van Stolkweg te geven. De 'tweede parkweg' kreeg de naam Parkweg.

De ontwikkeling van het park ging snel ver-

* Mevrouw A. Landheer-Roelants is eindredacteur van de 'Van Stolkpark koerier' (redactieadres: Prof. P. S. Gerbrandyweg 3 2584 CA Scheveningen) en administratief assistente van de Wijkvereniging 'Van Stolkpark'

der. In hoog tempo werd gebouwd, niet alleen langs Van Stolkweg en Parkweg, maar ook langs Hoge- en Duinweg, Dwarsweg, lopend ten zuiden van de waterpartij, en Cremerweg, van Dwarsweg naar Haringkade. Het stratenplan werd voltooid door de aanleg van de Belvédèreweg rond 1900.

Een van de meest pretentieuze villa's werd in 1886 gebouwd voor Edmund van Hoboken: Villa Olanda (Van Stolkweg 23), met een grote 'overtuin' lopend tot aan de Kanaalweg.

Het park telde bekende inwoners, onder wie het echtpaar Kröller-Müller die op het paleisachtige Huize Ten Vijver de grondslag legden voor hun bekende kunstverzameling, enkele kunstschilders, zoals Bisschop, Blommers, Tholen en ten Kate.

De 'gezonde lucht heilzaam voor een geschokt zenuwgestel en een verzwakt lichaam' bracht genezing voor patiënten in enkele pensions en sanatoria, waarvan de bekende Villa Elisabeth in 1935 werd voortgezet als Emmakliniek (Parkweg 21). Prof. Eykman paste zijn natuurgeneeswijzen ('Natura Sanat') toe in zijn Psychiatrische Kliniek (Parkweg 16-18).

De kostschool voor meisjes van mejuffrouw

Thomas van Stolk (1826–1882), stichter van het Van Stolkpark. Deze opname dateert uit circa 1874.

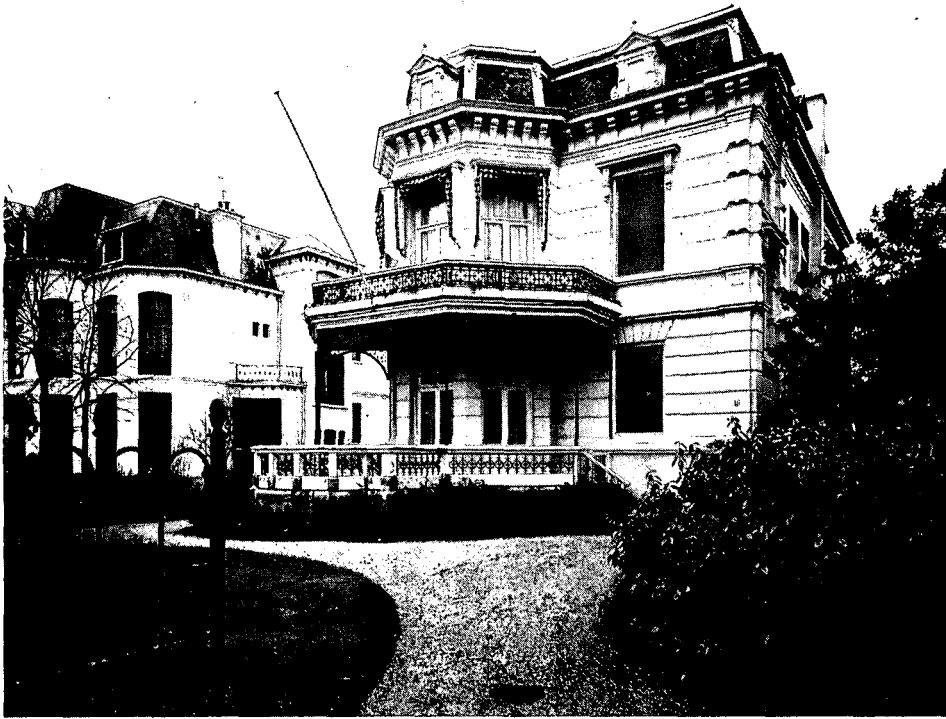
Van Reyn Snoeck was gerenommeerd. De handelsschool van Jacob Mackenzie Jr draaide twee schooljaren (Duinweg 20-22, 1894-96), waarna het gebouw ingericht werd als sanatorium voor zenuwlijders.

Behalve het Hôtel de la Promenade telde het park nog twee hotels: Hotel Alla Bella Vista of Buwalda (uit 1880, Van Stolkweg 16) en het Parkhôtel (Parkweg 11-13).

Voor vertier zorgden De Bataaf (tennisbanen, speeltuin) en een uitkijktoren op het hoogste duin, de Belvédère.

VERORDENING VAN STOLKPARK 1937

De crisis van 1937 drukte ook op het Van Stolkpark zijn stempel. Tuinen werden als

Hogeweg 16 – vroeger villa Dennenoord – een wit gepleisterde villa in 1891 gebouwd voor W.J.H. Furnée, bankier van koning Willem III. Het is een laat voorbeeld van eclecticisme. Het hoekpaviljoen is torenvormig uitgebouwd en springt driezijdig uit, met gebosseerde pleister en hoekpilasters. Er bevindt zich een kroonlijst op consoles. Het Mansardedak is afgeknot en voorzien van dakkapellen. De curieuze gietijzeren veranda bevindt zich in uitstekende staat. Het ijzeren tuinhok geeft een aardige afsluiting van de tuin. De villa is in gebruik bij een juridisch adviesbureau. De villa links is gebouwd in 1904

bouwterrein verkocht. De 'overtuin' van Olanda werd volgebouwd met twee grote flatgebouwen. Villa's werden afgebroken en maakten steevast plaats voor een groter aantal huizen. De bouw van maar liefst acht huizen-onder-één-kap op de plaats van Panorama (Duinweg 37) leidde na protesten van de bewoners tot de vaststelling van de eerste Verordening Van Stolkpark in 1937. Eén van de bepalingen hield in, dat op de plaats van een villa niet meer dan vier huizen onder één kap gebouwd mochten worden.

In de jaren dertig maakten, behalve Panorama, ook Preciosa (Van Stolkweg 20), Eikenhof (Kanaalweg 1) en Intimis en Lunia (Duinweg 4 en 6) plaats voor een aantal kleinere huizen.

De Tweede Wereldoorlog liet nog grotere wonden achter. Niet alleen werden de bewoners gedwongen hun huizen te verlaten, voor de aanleg van de Atlantikwall werden grote delen van de Bosjes gekapt en huizen gesloopt (Huize Ten Vijver, Kanaalvilla en de huizen langs de Cremerweg). In 1945 was de aanblik van de Bosjes desolaat en zo mogelijk nog kaler dan in 1860!

Wegens gebrek aan woonruimte moesten de huizen in het park effectiever gebruikt gaan worden dan voor 1940. Vele huizen, te groot geoordeeld voor bewoning door gezinnen, werden bejaardentehuizen en kantoren.

VERORDENING VAN STOLKPARK 1953

In de oorlog vernielde huizen werden herbouwd, waarvan langs de Parkweg (4-8) enkele als flatgebouw. Om appartementenbouw mogelijk te maken werd de verordening in 1953 aangepast.

Al spoedig daarna werden de bewoners van het Van Stolkpark opgeschrikt door de plannen van het Vrijzinnig-Christelijk Lyceum voor uitbreiding van het schoolgebouw. Protesten waren tevergeefs: de villa Insulinde (Van Stolkweg 33) moest plaats maken voor een nieuwe vleugel van het VCL.

Op deze luchtfoto van het Van Stolkpark uit 1974 op de voorgrond de Hogeweg, daarachter Parkweg en ten dele zichtbaar de bebouwing op de samenloop van Parkweg en Van Stolkweg, waar duidelijk de naar de verhouding van de overige bebouwing het te grote scholencomplex van het VCL te zien is. Bij de samenloop van Hoge- en Duinweg het observatiecentrum Sandhaghe, gebouwd in de tuin, in de achtertuin bijna tot aan de erfafscheiding met het Parkhotel.

MONUMENT(EN)?

Een typerend voorbeeld van huizenbouw uit de begintijd van het Van Stolkpark, villa Duinoord, in 1882 gebouwd voor Edward van Hoboken (Van Stolkweg 6) (Foto Gemeente-Archief 's-Gravenhage).

De schaalvergroting kwam in nog ernstiger vorm bij plannen voor uitbreiding van Sandhaghe (Hogeweg 18) met een observatie- en behandelcentrum voor geestelijk gehandicapte kinderen. Een gezamenlijk protest van de bewoners werd niet gehonoreerd, evenmin als een verzoek om inlichtingen over de plannen tot bouw van een bejaardencentrum aan de Duinweg.

WIJKVERENIGING 'VAN STOLKPARK'

Een nieuwe uitzonderingsprocedure (1973), op de Wet Ruimtelijke Ordening werd voorbereid voor een terrein, waarop tweemaal twee huizen-onder-één-kap stonden (Duinweg 29-35), voor de bouw van bovengenoemde bejaardentehuis. Tegen de veel te grote bouwmassa van 'Duinrust' protesteerden de bewoners, inmiddels verenigd in de Wijkvereniging 'Van Stolkpark' i.o. De gemeente wees het bezwaarschrift af. Bij een beroepsprocedure bij Gedeputeerde Staten werd eindelijk het eerste succes behaald. Weliswaar kreeg de gemeente het groene licht voor de bouw van 'Duinrust', doch onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat een bestemmingsplan voor de gehele wijk moest worden voorbereid. Op 18 maart 1974 werd de Wijkvereniging 'Van Stolkpark' officieel opgericht. De vereniging vertegenwoordigt de bewoners in contacten met de gemeente

over allerhande zaken, zowel op het gebied van bebouwing als verkeers- en 'groen'-aangelegenheden.

De wijkvereniging geeft een 6x per jaar verschijnend blad uit, de 'Van Stolkpark Koerier'.

BESTEMMINGSPLAN

Het bestemmingsplan werd in 1981 definitief vastgesteld. In dit bestemmingsplan wordt een duidelijke voorkeur uitgesproken voor wonen. Ook de bouwmassa's zijn daarin vastgelegd, evenals het gebruik van de tuinen.

Met het bestemmingsplan in de hand is het gelukt panden die in handen van bouwers waren geraakt, overeind te houden en gebruik, hetzij als woning, hetzij als kantoor te verzekeren, zoals Villa Germania (Van Stolkweg 22), Christina en Beatrix (Van Stolklaan 1-2) en Vredelust (Duinweg 24). Dat is – helaas – niet gelukt bij Wilhelmina Frederika (Parkweg 17) en de Emmakliniek (Parkweg 21-23/Duinweg 27), die beide na een brand wegens instortingsgevaar gesloopt moesten worden. Voor beide terreinen is binnenkort begin van nieuwbouw te verwachten, op no. 17 van een appartementengebouw, op het terrein van de Emmakliniek voor 'aanleunwoningen' van het bejaardentehuis 'Duinrust'. De wijkvereniging ziet er – in contacten met bouwers en gemeente – nauwlettend op toe, dat de toekomstige bebouwing zoveel mogelijk in de omgeving zal passen. Met de nieuwbouw aan Parkweg 3 (het voormalige Rumah Clara) is een goed compromis bereikt.

Een verzoek om het gehele Van Stolkpark of delen daarvan onder de monumentenwet te plaatsen werd in 1978 afgewezen.

Op dit moment zijn er enkele panden die bedreigd worden door de slopershamer. Dit zijn Van Stolkweg 16 (Hotel Buwalda), waarvan de bouwkundige toestand zo slecht is, dat handhaving nauwelijks tot de mogelijkheden lijkt te behoren, en de panden Van Stolkweg 17-19 (Johanna en Duna), twee van de oudste nog bestaande villa's. Er bestaan plannen op het vrijkomende terrein twee flatgebouwen te plaatsen, die – hoe fraai zij ook mogen worden naar hedendaagse begrippen – nooit zullen passen in een negentiende-eeuwse woonwijk: erger nog, een aantasting zullen vormen van een nu nog gave rij fraaie villa's.

SCHEVENINGSE BOSJES

Voor de Scheveningse Bosjes geldt nog steeds het 'Wederopbouwplan Stadhoudersplantsoen' uit 1947, waarvan de bepalingen nauwelijks vijf regels tellen.

Deze verordening stelde de gemeente in staat in 1951 vergunning te verlenen voor de aanleg van de Miniaturstad Madurodam, en om dwars door de Bosjes de Prof. Teldersweg aan te leggen, tussen Haringkade en Scheveningseweg, die de Bosjes definitief in tweeën heeft gesneden. Hoewel al vrij snel af de afloop van de oorlog begonnen werd met het opnieuw beplanten van de Bosjes, is er – ondanks aandrang van de zijde van de bewoners van het Van Stolkpark – nog steeds geen bestemmingsplan, dat het voortbestaan van het groen garandeert.

CONCLUSIE

Al met al lijkt het niet teveel gezegd, dat de wijkvereniging sinds haar oprichting een belangrijke rol heeft vervuld bij de instandhouding van het karakter van het Van Stolkpark en de verbetering van het leefklimaat. Onbedoeld hebben de activiteiten van de vereniging ook geleid tot een sterkere band tussen de bewoners van de wijk onderling. Door wijziging in de eigendom en de daaruit voortvloeiende wijziging van het gebruik van de huizen staat het behoud van vooral de grote oude panden onder druk. Als gevolg hiervan is de taak van het bestuur van de wijkvereniging sterk gericht op contacten met nieuwe eigenaren, bouw- en woningtoezicht, het gemeentelijk monumentenbureau en in voorkomend geval architecten. De bedoeling daarvan is door plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst zoveel mogelijk afbraak te voorkomen en aanpassing aan het nieuwe gebruik zo min mogelijk te belemmeren. Wanneer onverhoopt toch afbraak volgt, beijvert het bestuur zich om de plannen voor de vervangende bebouwing zoveel mogelijk in overeenstemming te brengen met het eigen karakter van de wijk.

Anneke Landheer-Roelants